

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 24

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.
 Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. — Рівне: РДГУ,
 2002. — 176 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
 (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
 (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
 (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
 (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
 (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
 (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
 (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
 (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
 (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
 (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
 (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
 (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
 (протокол № 4 від 29.11.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет
 ISBN 966 — 7281 — 07 — 5. © Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

- 14.3. швидше не вмотивованою;
 14.4. не вмотивованою.
15. **Умови для становлення спеціаліста – професіонала в університеті:**
- 15.1. добрі;
 15.2. швидше добрі;
 15.3. швидше задовільні;
 15.4. задовільні;
 15.5. незадовільні;
 15.6. важко сказати.
16. Як ви відноситеся до реформ, які відбуваються в середній освіті? (введення 12-річного терміну навчання):
- 16.1. позитивно;
 16.2. швидше позитивно;
 16.3. вважаю, що реформи користі принесуть мало;
 16.4. такі реформи носять лише організаційний характер, а не внутрішньо змістовий;
 16.5. реформування освіти потрібне, але форми та засоби повинні бути іншими;
 16.6. це просто витрати часу, інтелекту. нервів.
17. Ваші пропозиції щодо покращення підготовки спеціаліста в університеті _____.
18. **Ваша стаття: 1-чол., 2-жін.**
19. Ваш вік _____.
20. Факультет _____.

Одержано редакцією 12.10.2002.

УДК: 378.17

В.І. БУЦЯК

ФОРТЕПІАННА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ НА ОСНОВІ ІСТОРИКО – СТИЛЬОВОГО ПІДХОДУ.

Навчально-виховний процес у педагогічному вузі має забезпечувати на високому рівні готовність майбутніх учителів-музикантів до професійної діяльності, пов'язаної з викладанням музики. Зазначимо, що "під діяльністю, пов'язаною з викладанням музики", ми маємо на увазі весь спектр можливостей, що надає ця кваліфікація - це не лише вчитель музики загальноосвітньої школи, а й музичний керівник дошкільного виховного закладу, концертмейстер тощо. Така професійна орієнтація має бути спрямована на вирішення не лише вузькоспеціальних завдань, а більш широких - формувати висококультурного та висококваліфікованого спеціаліста.

Практика підготовки майбутніх учителів музики на музично-педагогічних факультетах показала, що в системі інструментальної підготовки існують значні проблеми. На основі аналізу індивідуальних навчальних програм з основного музичного інструмента (фортепіано), проходжуваного навчального матеріалу - музичного репертуару та в процесі анкетування, опитування студентів і викладачів цього предмету з'ясували, що підбір та складання індивідуальних навчальних програм з фортепіано здійснюється викладачами за жанровим принципом, що не сприяє, на нашу думку, повноцінному професійному становленню і не дозволяє студентам скласти цілісну картину розвитку музичного мистецтва. Наприклад, за п'ять років навчання на музично-педагогічному факультеті з поліфонічних творів студенти вивчають переважно твори Й.Баха, з творів великої форми - сонатне allegro Віденських класиків тощо.

Вивчення музичної спадщини минулих епох і сучасне фортепіанне мистецтво обмежене знайомством переважно із загальновідомими творами, а це призводить до того, що звужуються можливості залучення студентів до історії світової культури або неісторичного розгляду мистецьких явищ. Такий формальний та у деякій мірі стихійний підхід до вивчення фортепіанної культури не дає змоги розкрити внутрішні закономірності її історичного розвитку, встановити зв'язок теорії та практики.

Виявлений рівень музично-теоретичних знань більшості студентів є недостатнім для повноцінного пізнання та адекватної інтерпретації фортепіанних творів. Існуючі з цим проблеми пов'язані не лише з обдарованістю та інтелектуальними якостями студентів, а з їхнім попереднім життєвим і художнім досвідом, який складають освіта, вік, слухацький і виконавський багаж. Для деяких студентів притаманний обмежений арсенал асоціацій, результати їх музично-теоретичного аналізу є приблизними, висновки та інтерпретація неадекватними, вони не можуть глибоко осягнути значущість і художню цінність творів. У значній мірі в них відсутня здатність й потреба у самостійній пізнавальній діяльності та творчості. Деякі студенти проявляють незацікавленість, інертність, відсутність (повну або часткову) інтересу до майбутньої професійної діяльності, пов'язаної з викладанням музики, пояснюючи це, насамперед, невідповідністю музичного репертуару, який проходять зі профільних дисциплін, їх

смакам і потребам. Тому ми дійшли до висновку, що зміст фортепіанної підготовки на музично-педагогічних факультетах є вузькопрофільним, обмежується розвитком виконавських умінь та навичок, техніки втілення художнього образу.

Необхідність якісного покращення навчально-виховного процесу в вузі та вдосконалення всіх ланок професійної підготовки майбутніх спеціалістів вимагають застосування пріоритетних підходів: культурологічного, інтегративного, комплексного, системного, які забезпечують його цілісність, структурну впорядкованість, взаємообумовленість, універсальність зв'язку всіх складових. У музичній педагогіці все більшої актуальності набуває історико-стильовий підхід. Так, у вищих навчальних закладах мистецького профілю З.Воскерчян, Н.Гуляницька, Ю.Холопов [2,5] застосовують його у викладанні гармонії; Т.Бондаренко, А.Масленіков [1] - зі сольфеджіо; Н.Семенова - з аналізу музичних творів [4]. На основі історико-стильового, інтегративного та комплексного підходів А.Зарухов, С.Петриков, С.Шип [6] об'єднали всі дисципліни музично-теоретичного циклу в єдиний предмет, створивши нову концепцію засвоєння музичної історії та теорії в широкому соціокультурному контексті. У викладанні профільних дисциплін (основного музичного інструмента, вокалу, диригування) цей підхід застосовується значно рідше. Так, І.Мостовою розроблений та впроваджений інтегративний курс "Основний музичний інструмент" (фортепіано) з елементами курсу "Основи педагогічної майстерності" та відповідна освітньо-професійна програма орієнтована на студентів психолого-педагогічного факультету двопрофільної спеціальності "Початкове навчання і музичне виховання." [3]. Мета курсу - формування готовності майбутніх учителів музики до здійснення педагогічного керівництва музичним вихованням школярів засобами вільного володіння студентами основним музичним інструментом (фортепіано). Впровадження у практику цієї програми забезпечило єдність, взаємопідсилення педагогічного й виконавського компонентів у системі цілісної професійно-педагогічної підготовки вчителів музики, що дозволило розглядати виконавську діяльність, пов'язану з грою на фортепіано ефективним засобом педагогічного керівництва музичним вихованням школярів.

Узагальнюючи існуючий досвід застосування історико-стильового підходу у музичній педагогіці, ми розробили власну методику його реалізації в фортепіанній підготовці, яка спрямована на забезпечення єдності загальнокультурного, педагогічного та виконавського компонентів професійного становлення майбутніх учителів музики. Ідея історико-стильового підходу в фортепіанній підготовці вчителів-музикантів, яка повстає як результат узагальнення та інтеграції всіх рівнів пізнання генезису та шляхів розвитку музичного мистецтва базується на основних положеннях теорії стилю, а саме: розуміння стилю як історично зумовленої єдності образної системи засобів і прийомів художньої виразності; визнання існування різних типів стилів: стиль епохи, національний, авторський стиль тощо; розгляд стилю в психологічному аспекті, як виникаючого на основі сприйняття деякої кількості музичної інформації, в якій свідомість виокремлює, підсумовує й узагальнює головні риси, що повторюються.

Виходячи з суті категорії стилю, фортепіанна підготовка на засадах історико-стильового підходу передбачає досягнення органічного синтезу музично-історичного, теоретичного та виконавсько-творчого компонентів фахового становлення на основі:

- розкриття суспільно-історичних умов формування того чи іншого стилю, характеристики його художньої естетики, вияву характерних стильових особливостей у суміжних галузях мистецтва, їх специфічного прояву в музиці, згагалі, у фортепіанному жанрі і, на кінець, в конкретному творі;
- знання вимог до роботи над творами конкретного стилю як зі сторони загальних виконавських завдань, так і актуальних в галузі фортепіанної інтерпретації;
- знаходження виконавського еквівалента пізнаним закономірностям;
- розвиток творчих якостей студентів.

Таким чином, у центрі фортепіанної підготовки повстають загальнохудожні, загальномузичні і фортепіанні проблеми того чи іншого стилю, здійснюється синтез практичного виконання (інтерпретації) і теоретичного аналізу, який для студента-піаніста виступає першою, початковою ланкою, творчою метою, яка безпосередньо втілюється в практичній діяльності музиканта.

Ціллю інструментальної підготовки на основі історико-стильового підходу є пізнання цілісної картини історичного розвитку фортепіанного мистецтва від епохи Відродження - до сучасності шляхом: послідовного нагромадження знань про стильові закономірності творів, які представляють різні стильові напрямки та втілення їх в інтерпретації; обов'язковості виконання вимог до стилістично-адекватного виконання творів, які належать до конкретного стилю й пошук варіативності виконавських рішень.

Вивчення фортепіанних творів з позицій історико-стильових закономірностей передбачає систематизацію навчального матеріалу - музичного репертуару за художньо-стильовими ознаками, здійснення історико-стильового аналізу творів.

Застосовуючи цей підхід у фортепіанній підготовці, викладачі цього предмету повинні:

- об'єктивно оцінюючи індивідуальні художньо-виконавські та музично-теоретичні можливості студентів, розвиваючи їх, сприяти тому, щоб вони могли адекватно сприймати й інтерпретувати твори різних стилів та епох;

- вчити студентів глибоко проникати у зміст музичних творів, розкриваючи їх художню цінність, пізнаючи їх стильові та жанрові особливості, знаходити доцільні методи роботи над художньо-виконавськими проблемами;
- моделювати та прогнозувати наступну професійну діяльність, пов'язану з викладанням музики шляхом вивчення різноманітного музичного репертуару, систематизованого на основі історико-стильового підходу, що дозволить майбутньому вчителю-музиканту вільно орієнтуватися у програмах з музики для різних навчальних закладів, доповнювати та творчо удосконалювати їх;
- постійно поглиблювати власні музично-теоретичні знання та музичний репертуар.

Враховуючи учбові цілі нашої роботи, кожному семестру ми присвятили стильовий напрямок чи композиторську школу:

1 курс. Музика Відродження. 1 семестр. Клавірна музика XVI - першої половини XVIII ст. 2 семестр. Й.Бах, Г.Гендель.

2 курс. Становлення та розквіт класицизму. 3. семестр. Передкласична доба. 4. семестр. Й. Гайдн, В.Моцарт, Л.Бетховен.

3 курс. Фортепіанна музика XIX ст. 5. семестр. Романтизм. Російське фортепіанне мистецтво. 6. семестр. Постромантизм. Розвиток вітчизняної фортепіанної школи.

4 курс. Фортепіанна музика XX ст. 7. семестр. Фортепіанна музика першої половини XX ст. 8. семестр. Фортепіанна музика другої половини XX ст.

Застосування на практиці такої організації фортепіанної підготовки майбутніх учителів-музикантів сприяла переорієнтації фахової підготовки з вирішення вузько-технічних завдань на художньо-інтерпретаторські; забезпечила підвищення її ефективності на основі органічного синтезу та розвитку музично-історичних, музично-теоретичних та творчо-виконавських компонентів професійного становлення.

Отже, історико-стильовий підхід є результатом узагальнення та інтеграції всіх рівнів пізнання генезису та шляхів розвитку музичної культури. У центрі фортепіанної підготовки студентів на основі історико-стильового підходу є вивчення творів, які представляють конкретний стилістичний напрямок чи композиторську школу в історичній послідовності, при цьому, фрагментарність знайомства з окремими творами, характерна для традиційної (жанрової) організації інструментальної підготовки, змінюється цілісною картиною процесуального розвитку фортепіанної мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко Т. Музыкальное произведение в системе воспитания слуха музыканта-специалиста // Музыкальное произведение: Сущность, аспекты анализа. – К.:Муз.Украина, 1988. – С. 112-123
2. Воскерчян Э.С. Системный подход к изучению историко-теоретических дисциплин - основа формирования творческой направленности личности студента в процессе изучения гармонии // Повышение эффективности развития творческих качеств учителя в процессе вузовского обучения. – М.,1991. – С. 64-71
3. Мостова І.В. Формування педагогічно-виконавської майстерності майбутніх учителів музики: Дис. ...канд.пед.наук:13.00.01/Полт.держ.пед.ін-т. – Полтава, 1998. – 186с.
4. Семенова Н.М. Педагогічні умови становлення оцінних суджень студентів у курсі “Аналіз музичних творів”: Дис. ...канд.пед.наук:13.00.12. – К., 2001. – 178 с.
5. Холопов Ю.Н. К проблеме музыкального анализа // Проблемы музыкальной науки.-М.:Музыка, 1985. – Вып.6. – С. 130-150
6. Шип С. Музична форма від звуку до стилю. – К.:”Заповіт”, 1998. – 368с.

Одержано редакцією 06.09.2002.

УДК:372+378. 07

О.О.МАКОВСЬКА

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ В СИСТЕМІ ШКОЛА – ВУЗ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

В основних напрямках реформи загальноосвітньої і професійної школи з перебудови вищої і середньої фахової освіти на основі інтеграції освіти, виробництва і науки, розроблена науково обґрунтована концепція навчання і виховання молоді в сучасних умовах, що передбачає усунення відомчих перепонів і проведення на ділі єдиної державної політики у галузі народної освіти, міцну взаємодію всіх типів навчальних закладів, наукових та виробничих колективів. Важливою частиною безупинної освіти є професійна підготовка молоді. Вона являє собою систему наступно зв'язаних ланок, що розвиваються та забезпечують інтеграцію навчання й освіти з наукою, виробництвом та суспільною практикою. Дотримання принципу наступності між основними учасниками навчально-виховного процесу (колективами шкіл, технікумів, вузів, підприємств, родини і громадськості) є важливим, у значній мірі ще невикористаним резервом удосконалювання всієї системи народної освіти.

ЗМІСТ

Передне слово.....	3
Сагач Г.М. Духовні джерела України.....	4
Чикалюк З.О. Духовно-моральний розвиток особистості в позашкільному закладі.....	8
Бричок С.Б. Викладання християнської моралі: екскурс і історію.....	12
Лавренюк В.М., Ціпан Т.С. Громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників в навчально-виховному процесі.....	15
Дем'янюк Т.Д. Інноваційна діяльність педагогів.....	18
Тимошук Н.С. Впровадження активних форм і видів діяльності старшокласників в умовах особистісно зорієнтованого виховання.....	20
Рабченко Т.С. Педагогічні технології управління виховним процесом в сучасній школі.....	26
Безкоровайна О.В. Проблеми виховання учнівської молоді в душі толерантності: інноваційний аспект.....	28
Дем'янюк Т.Д., Кириленко С.В., Камінська Є.І., Гавлігіна Т.М. Положення про українську національну школу-родину.....	31
Страшний В.І. Соціально-педагогічні умови модернізації змісту виховання учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл на родинних традиціях українського народу.....	40
Петренко В.В., Дежнюк Г.С. Впровадження інноваційних форм національно-патріотичного виховання в позаурочній діяльності учнів сучасної школи.....	43
Мельничук Л.С., Байрамова М.Г. Діяльність методичної служби району: інноваційний підхід.....	47
Делідон С.В., Семенчак М.І. Превентивне виховання дітей та юнацтва в сучасній школі.....	49
Єнін В.М., Гордієвич Г.В. Естетичне виховання школярів у системі діяльності Малої академії народних мистецтв та ремесел.....	51
Умурзакова Т.Ф., Умурзаков С.Д. Інноваційна діяльність педагогічного колективу Рівненської державної гуманітарної гімназії.....	54
Гурінчук Л.С., Дем'янюк Т.Д., Мельничук В.Ф. Цільова творча програма превентивного виховання школярів.....	64
Кособуцька Г.П. Сучасна сім'я як основний фактор соціальної реабілітації дітей-інвалідів.....	71
Сойчук Р.Л. Сучасний стан трудового навчання в об'єднаній школі Великої Британії.....	75
Середович В.В. Розвиток творчого мислення молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.....	79
Кулакова Л.М. Особливості розвитку творчості у підлітковому віці.....	85
Белова С.А. Концепція вчителя у педагогічній системі представників Бременської школи.....	87
Сременко Л.В. Підготовка майбутніх педагогів до реабілітаційної роботи в інтернатних закладах.....	89
Свириденко С.О. Активні методи навчання і виховання у формуванні здорового способу життя школярів.....	92
Зубілевич М.І. Скаутський рух: специфіка виховного процесу підростаючого покоління.....	98
Коваленко Є.І. Використання спадщини вітчизняних і зарубіжних педагогів у створенні інноваційних виховних технологій.....	99
Дулак Н.В. До питання національного виховання у Німеччині кінця XVIII–початку XIX століття.....	105
Головка М.Б. Проблема виховання духовності особистості в історії педагогічної думки.....	108
Савченко І.Д. Генега виникнення та формування довіри у дітей.....	112
Курінна С.М. Використання народних сміхових традицій у вихованні почуття гумору дошкільників.....	116
Кривошея Н.Б., Кривошея Д.В. Початкове економічне виховання старших дошкільників засобами дитячої літератури.....	121
Захарова Н.М. Система пізнавальних завдань як основа формування операційних знань молодших школярів.....	125
Гоголь Н.В. Розвиток мовлення школярів в системі початкової літературної освіти.....	127
Процюк В.М. Використання потенціалу української народної музичної творчості у морально-естетичному вихованні школярів.....	132
Одерій Л.С., Роздимаха А.І. Розвиток естетичного ставлення до оточуючого – засіб оновлення системи естетичного виховання дітей.....	134
Дятленко Т.І. Естетичне виховання старшокласників засобами літературного пейзажу.....	138
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем'яненко І.О., Федорова І.Л. Готовність випускників Рівненського державного гуманітарного університету до професійної діяльності.....	141
Буцяк В.І. Фортепіанна підготовка студентів вищих педагогічних закладів на основі історико - стилісового підходу.....	151
Маковська О.О. Проблема наступності в системі школа – вуз у вітчизняній педагогіці.....	153
Михальська В.Р. Управлінський аспект професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.....	156
Сингаївський Д.В. Художнє конструювання – важливий етап підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін до творчої праці.....	158
Цюлюпа С. Д. Вільний час студентів як соціально-педагогічна проблема.....	162
Михайліченко І.В. Фізичне виховання працівників органів внутрішніх справ у контексті формування їхньої професійної культури.....	167
Відомості про авторів.....	172

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

**Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 24

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Дем'янюк Т.Д.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.09.2002 р. Підписано до друку 29.11.2002 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 24,8. Обл. вид. арк. 25,66. Замовлення № 16/1 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 176 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20